

№ 23 (568)
Чэрвень 2015 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- **Канферэнцыя: да 170-годдзя М. Нікіфароўскага –** стар. 2
- **Праект: Адноўім Будслаўскую святыню разам! –** стар. 3
- **Наша гісторыя: апошнія месяцы К. Каліноўскага –** стар. 5
- **Версія: адкуль у Крычаве татары? –** стар. 7

Выступае гурт «Калінка» з Беластоку

Падрабязна – на стар. 3

На тым тыдні...

✓ **9 чэрвеня** ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага адкрылася **выстаўка «Labdien, Baltkrievija. Здравствуй, Беларусь»**, арганізаваная сумесна з Ліепайскім музеем (Латвія), Мінскім гісторыка-культурным грамадскім аб'яднаннем «Гражыня» і пры падтрымцы Пасольства Латвійскай Рэспублікі ў Беларусі.

На выстаўцы прадстаўлена больш за 60 працаў 32 вядомых латвійскіх мастакоў, якія працуюць у розных кірунках: рэалізм, постмадэрнізм, абстракцыянізм і інш. Праект знаёміць беларусаў з актуальнымі тэндэнцыямі сучаснага выяўленчага мастацтва Латвіі, дае ўяўленне пра творчасць мастакоў розных пакаленняў.

✓ **10 чэрвеня** ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі адбыўся **форум-спектакль «За што?»**, падрыхтаваны сацыяльна-асветніцкай установай «Цэнтр падтрымкі онкапацыентаў».

Форум-тэатр мае вытокі ў вулічным тэатры, ён узнік для ўзаемадзеяння з публікай і вырашэння сацыяльных праблемаў. Адна з яго асаблівасцяў – інтэрактыўнасць: пад час спектакля глядач мае магчымасць спыніць дзеянне і прапанаваць сваё бачанне сітуацыі і яе развіццё, можа сам выйсці на сцэну.

У аснову спектакля «За што?» пакладзены рэальныя гісторыі жыцця онкапацыентаў Беларусі, іх праблемы на працы, з роднымі і дактарамі. Акторы пастаноўкі самі маюць анкалагічныя захворванні, на ўласным досведзе сутыкаліся з гэтымі праблемамі і вырашалі іх.

✓ **11 чэрвеня** ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрылася **выстаўка «Дух рэлігійнай традыцыі і друкаваная ікона»** з фонду Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту і Музея Земляробства імя кс. Кшыштафа Клюка ў Цеханоўцу (Рэспубліка Польшча). Гэта першы выставачны праект двух музеяў у рамках міжнароднага супрацоўніцтва. У экспазіцыі прадстаўлена больш за 70 экспанатаў, якія надрукаваны ў еўрапейскіх друкарнях у складанай тэхніцы хромалітаграфіі ў канцы XIX – пачатку XX ст. З'яўленне друкаваных іконаў у сялянскім асяродку адбывалася рознымі шляхамі: іх набывалі ў карабейнікаў, у храме, яны былі часткай пасага маладой, атрымлівалі іншым чынам.

З 2 па 5 чэрвеня ГА «Беларускі зялёны крыж» арганізаваў першы семінар па падрыхтоўцы памочнікаў-кансультантаў па пытаннях сацыяльна-эканамічнага развіцця з ліку мясцовых жыхароў. Мерапрыемства прайшло ў рамках праекта міжнароднай тэхнічнай дапамогі «Развіццё патэнцыялу сеткі сямейных клубаў у Чарнобыльскай зоне з мэтай паляпшэння сацыяльна-эканамічнай сітуацыі» на базе адукацыйнага цэнтру арганізацыі ў Смалявіцкім раёне.

Праца была насычаная. Прайшлі навучальна-практычныя заняткі па накірунках «развіццё агра-турызму ў рэгіёне», «стварэнне экскурсійных маршрутаў», «прамысловае вырошчванне сельгаскультураў па сучасных тэхналогіях», «здорае харчаванне», «напісанне заявак на конкурсы грантаў». Апроч гэтага былі запланаваныя і тэматычныя экскурсіі, звязаныя з тэмай семінара. У мерапрыемствах бралі ўдзел эксперты-экалагі Цэнтру экалагічных рашэнняў Дар'я Чумакова, эксперт па сацыяльнай працы Ала Бяляўская, бізнес-кансультант грамадскай арганізацыі «Отдых в деревне» Галіна Кашэўская, эксперт праграмы «Дом узаемапаразумення» Юлія Станкевіч.

Пад час семінара прайшоў круглы стол «Радыелагічная бяспека паўднёва-ўсходняй тэрыторыі Гомельскай вобласці: міфы і рэальнасць». Галоўнымі сталі пытанні радыелагічнага і экалагічнага стану рэгіёна, забруджанага ў выні-

ку чарнобыльскай катастрофы, а таксама інфармавання насельніцтва аб бяспечным жыцці. Удзел бралі прадстаўнікі раёнаў, пацярпелых ад тэхнагеннай катастрофы, прадстаўнікі Рэспубліканскага навукова-даследчага ўнітарнага прадпрыемства «Інстытут радыелогіі», а таксама прадстаўнікі «Беларускага зялёнага крыжа», СМІ ды іншыя зацікаўленыя асобы.

Пачалося мерапрыемства з уступнага слова прадстаўніцы «Беларускага зялёнага крыжа» Наталлі Святкінай і прагляду дакументальнай стужкі, знятай у першыя гады пасля чарнобыльскай трагедыі. Гэта і задало хаду размовы, якая атрымалася на прынцыпе «ад адваротнага». Большасць выступоўцаў адзначыла, што жыць у пэўным раёне з нараджэння, не выязджалі пад час адсялення і маюць пэўную крыўду, што вакол забруджаных тэрыторыяў і людзей склалася шмат стэрэатыпаў. Некаторыя і на пытанне пра льготы і аздаруленне адказвалі, што за амаль 30 гадоў не карысталіся, дзеці не выязджалі на аздаруленне.

(Заканчэнне на стар. 6)

Заканчваецца падпіска на «Краязнаўчую газету» на 2-ю палову 2015 года. Заставайцеся з намі!

подписаны индекс: индивидуальны – 63320 бедамасны – 633202

Нашы віншаванні

80 гадоў таму, у 1935 г., быў створаны Саюз архітэктараў Беларусі (цяпер грамадскае аб'яднанне «Беларускі саюз архітэктараў»).

Пасля пачатку Вялікай Айчыннай вайны ў сувязі з акупацыяй Беларусі Саюз архітэктараў часова перапыніў сваю працу і аднавіў яе ў снежні 1942 г. у эвакуацыі – у Маскве. Вярнуўся ў Мінск пасля вызвалення – у чэрвені 1944 г. За час свайго існавання з невялікай групы маладых спецыялістаў, якія ўдзельнічалі ў І з'ездзе, вырас у буйную творчую арганізацыю, што налічвае ў сваіх шэрагах у наш час больш 1 000 чалавек. У БСА ўваходзяць 5 абласных і шэраг пярвічных арганізацый НДІ, ВНУ і тэхнікумаў. За час існавання саюза яго чальцы неаднаразова ўшаноўваліся высокімі ўзнагародамі.

Беларускі фонд культуры і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» віншуюць усіх архітэктараў, супрацоўнікаў арганізацыі з юбілеем і жадаюць плёну ў працы, натхнення, здароўя і дабрабыту!

Ініцыятыва

14 насельнікаў Камсамольскага вострава

Цэнтр сучасных мастацтваў (ЦСМ) ініцыяваў правядзенне своеасаблівага фестывалю. 18 чэрвеня адзін з астравоў мінскага Камсамольскага возера ператварыўся ў выставачную пляцоўку сучаснага выяўленчага мастацтва пад адкрытым небам. Ідэю праекта «Арт-Астрава» падтрымалі Мінгарвыканкам і Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, генеральным фундатарам выступіў «Альфа-Банк».

Упершыню ў нашай краіне на востраве ўсталюваліся 14 скульптураў 11-ці сучасных твораў. Найбольшыя працы – 6 метраў увышкі, агульная вага твораў – 20 тон. У праекце бяруць удзел Міхаіл Шыкаў, Канстанцін Селіханаў, Павел Вайніцкі, Канстанцін Касцючэнка, Дзяніс Барскоў, Таццяна Гомза ды іншыя. Прастаяць скульптуры да 15 верасня.

Пад час прэс-канферэнцыі напярэдадні адкрыцця дырэктар ЦСМ Наталля Шаранговіч зазначыла, што такая выстаўка праводзіцца ўпершыню, але можа стаць традыцыйнай, скульптуры можна выстаўляць у розных месцах. Гэтым разам быў выбраны востраў на Камсамольскім возеры, бо ён недалёка ад гарадскога цэнтру, мае прыгожыя краявіды, там заўсёды шмат людзей. «З часам, – выказала меркаванне выступоўца, – у сталіцы можа з'явіцца і пастаянны парк скульптураў».

У сёлетніх «Арт-Астравах» выстаўляюцца працы, адмыслова створаныя да праекта. К. Селіханаў так патлумачыў сваю згоду ўдзельнічаць:

– Скульптура ў нас асацыюецца з грунтоўнасцю, даўгавечнасцю. Тут жа адваротная сітуацыя. Творы прастаяць нейкі час, людзі атрымаюць ад іх асалоду, а потым іх прыбярэць. Яны не надакучаць.

Дарэчы, пакуль дакладна не вызначаны і далейшы лёс твораў. Нейкія з іх размесцяць у двары ЦСМ, штосьці забяруць аўтары («Можа, на дачы ў сябе пастаўлю...»).

Але паколькі скульптурны фестываль толькі пачаўся – цягам усяго лета кожны ахвочы зможа пабачыць анёла, які пакінуў свае крылы, хадуліста, кентаўра, сырны стул, жалезнага хакеіста ды іншыя працы. «Краязнаўчая газета» раіць звярнуць увагу на «Вавілонскую вежу» Паўла Вайніцкага. Скульптура створаная са старых пчаліных вулляў, вывезеных пад час экспедыцыі ў беларуска-літоўскае памежжа. Бадай, найбольш звязаны з беларускай даўніною твор.

Уладзімір ПУЧЫНСКІ, фота аўтара

Наталля Шаранговіч, Марына Ясюк і Канстанцін Селіханаў

Канферэнцыя

5 лістапада 2015 г. у Віцебскай абласной бібліятэцы імя У.І. Леніна адбудзецца міжнародная навукова-практычная канферэнцыя, прысвечаная **170-годдзю з дня нараджэння этнографа і краязнаўцы М.Я. Нікіфароўскага**.

Арганізатары канферэнцыі: Віцебская абласная бібліятэка імя У.І. Леніна; Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава, кафедра гісторыі Беларусі; Віцебскі абласны краязнаўчы музей.

Асноўныя накірункі работы

1. Жыццё і даследчыцкая дзейнасць М.Я. Нікіфароўскага.
2. Гісторыя краязнаўства.
3. Этнаграфія і фальклор.
4. Крыніцы па гісторыі Падзвіння.
5. Праблемы архівазнаўства і археаграфіі.
6. Праблемы падрыхтоўкі і выдання краязнаўчай літаратуры.
7. Гісторыя і культура Падзвіння (ад старажытнасці да сучаснасці).
8. Бібліятэчна-бібліяграфічнае краязнаўства.
9. Музейнае краязнаўства.
10. Царкоўнае краязнаўства.
11. Экскурсійная справа і краязнаўства.
12. Краязнаўства ў вучэбна-выхаваўчым працэсе.

Рабочыя мовы: беларуская, руская.

Умовы ўдзелу

Для ўдзелу ў канферэнцыі неабходна не пазней за 15 кастрычніка 2015 г. накіраваць на электронны адрас аргкамітэта vlhb@vlhb.by заяўку з указаннем наступных звестак:

- прозвішча, імя, імя па бацьку;
- вучоная ступень, званне;

- месца работы, пасада;
- паштовы адрас (службовы і хатні);
- тэлефон з указаннем кода горада;
- E-mail;
- тэма даклада;
- форма ўдзелу (вочная або завочная).

Рэгламент: 10 – 15 хвілін.

Патрабаванні да афармлення даклада

1. Назва даклада, прозвішча, імя, імя па бацьку (цалкам) аўтара/сааўтара.
2. Аб'ём тэксту да 5 поўных старонак праз 1 міжрадковы інтэрвал на аркушы фармата А4. Палі – 25 мм з усіх бакоў. Тэкст набіраецца шрыфтам Times New Roman, кегль – 14 пт. Абзацны водступ – 1,25 см. Тып файла Microsoft Word 2003.

Патрабаванні да электронных прэзентацый: тып файла – ppt Microsoft Power Point.

Прадстаўленне дакладаў

Тэксты дакладаў неабходна даслаць у электронным варыянце ў рэдактары MS Word да 15 кастрычніка 2015 г. на адрас vlhb@vlhb.by.

Зборнік матэрыялаў плануецца выдаць ў 2016 г. Аргкамітэт пакідае за сабой права адбору дакладаў для ўключэння ў зборнік.

Выдаткі на праезд, пражыванне і харчаванне – за кошт камандзіруючых арганізацыяў.

Месца правядзення: г. Віцебск, вул. Леніна, д. 8а, Віцебская абласная бібліятэка імя У.І. Леніна, аддзел краязнаўчай літаратуры і бібліяграфіі. Тэл.: **375 212 37 30 45**; e-mail: vlhb@vlhb.by.

Каардынатар: Ларыса Рагачова, загадчык аддзела краязнаўчай літаратуры і бібліяграфіі; МТС: **375 33 305 10 15**, тэлефон: (+375 212) 37 30 45; e-mail: vlhb@vlhb.by.

Радзіма выдатнага этнографа вёска Вымна

Мікалай Нікіфароўскі ўвайшоў у гісторыю навукі як выдатны збіральнік і даследчык вуснай паэзіі, народных звычаяў і абрадаў, складальнік зборнікаў фальклорна-этнаграфічных матэрыялаў, якія да нашага часу не страцілі навуковай каштоўнасці.

Вядома, што ён нарадзіўся ў 1845 г. у в. Вымна Віцебскага павета. Бацька яго, Якаў Мікалаевіч, служыў штатным дзякам у мясцовай царкве. Маці, Ксенія Давыдаўна, была родам з вёскі Тадуліна. Дзіцячыя гады будучы даследчык правёў у Вымне і Вяляшковічах (цяпер гэта вёска ў Лёзненскім раёне), куды Нікіфароўскі пераехаў у 1852 г.

Будучы непісьменным, Якаў Мікалаевіч імкнуўся даць сваім сынам адукацыю, і ў 1855 г. ён уладкаваў Мікалая і яго брата на казённы кошт у Віцебскае духоўнае вучылішча. У 1861 г. М. Нікіфароўскі з адзнакай закончыў вучылішча і паступіў у Віцебскую духоўную семінарыю. Некалькі разоў ён пакідаў родную Віцебшчыну, а ўлетку 1902 г. вярнуўся ў Віцебск ужо назаўсёды. Ён працаваў у губернскай мужчынскай гімназіі, а ў 1906 г. перайшоў у прыватную гімназію, дзе заставаўся амаль да самай смерці.

Першыя спробы ў вывучэнні роднага краю Мікалай Якаўлевіч зрабіў яшчэ ў пачатку 1860-х гг., калі быў вучнем духоўнага вучылішча. У той час рабіліся значныя крокі ў этнаграфічным вывучэнні Беларусі, з'яўля-

ліся даследчыкі з асяроддзя мясцовай інтэлігенцыі, адным з якіх быў Павел Шэйн. Яго знаёмства з Нікіфароўскім адбылося ў 1871 г., і актыўная, шчырая праца Мікалая Якаўлевіча дазволіла Шэйну зрабіць наступную выснову: «Я цвёрда перакананы, што такіх сумленых, дзелавых людзей нямала на Белай Русі».

У выніку паслядоўнага, усебаковага знаёмства з побытам беларускай вёскі Нікіфароўскі ў сваіх працах узнавіў шырокую панараму сялянскага жыцця, працоўных і святочных клопатаў простага люду, які жыў спакойна на заставе бацькоў і дзядоў. Разам з Дзмітрыем Даўгялам М. Нікіфароўскі цягам некалькіх гадоў дапамагаў вядомаму віцебскаму краязнаўцу Аляксею Сапунову ў стварэнні царкоўна-археалагічнага музея.

Мікалай Якаўлевіч з'яўляецца аўтарам некалькіх працаў аб праявах старажытных дахрысціянскіх вераванняў, забабонаў, прыкметаў, абрадаў і звычаяў беларусаў. З іх асабліва трэба адзначыць «Простонародныя прыметы і поверья, суевярныя обряды и обычаи, легендарные сказания о лицах и местах» (Віцебск, 1897), «Нечистики. Свод простонародных в Витебской Белоруссии сказаний о нечистой силе» (Вільня, 1907).

За сваю навуковую і грамадскую дзейнасць М. Нікіфароўскі быў выбраны правадзейным членам Таварыства аматараў прыродазнаўства, антрапалогіі і этнаграфіі (1890), Рускага геаграфічнага

таварыства (1897), Віцебскага царкоўна-археалагічнага музея (1895), Віцебскай вучонай архіўнай камісіі (1909). У 1903 г. Таварыства аматараў прыродазнаўства, антрапалогіі і этнаграфіі прысудзіла нашаму земляку сярэбраны медаль, а ў кастрычніку 1907 г. – грашовую прэмію.

У працах Нікіфароўскага асветляюцца найбольш важныя бакі жыцця беларусаў – грамадскі, працоўны і сямейны побыт, матэрыяльная і духоўная культура, вусна-паэтычная творчасць. Ён выдаў і падрыхтаваў да выдання каля дваццаці працаў па фальклору, этнаграфіі і гісторыі Віцебшчыны. Памёр Мікалай Якаўлевіч у 1910 г. у Віцебску на 66-м годзе жыцця.

Па ініцыятыве колішняга метадыста Віцебскага абласнога метадычнага цэнтру народнай творчасці Ліліі Кернажыцкай у 2010 г. на вымянянскай зямлі праводзіўся абласны агляд-конкурс фальклорнага мастацтва «Ад прашчураў – да зор», прысвечаны 165-годдзю з дня нараджэння знакамітага земляка. Сёлета культработнікі Віцебскага раёна плануецца правесці ў Вымне фальклорнае свята ў гонар М. Нікіфароўскага, якое ў хуткім часе можа стаць візітоўкай Прыдзвінскага краю.

Андрэй СТРУНЧАНКА,
краязнаўца, вядучы
метадыст Віцебскага АМЦНТ
Фота Вячаслава МАРОЗАВА

Адноўім Будслаўскую святыню разам!

У № 21 нашай газеты мы распавялі пра новую акцыю Беларускага фонду культуры. Сёння мы змяшчаем ліст да ахвярадаўцаў.

Звяртаемся да Вас з прапановай прыняць удзел у рэспубліканскай акцыі па зборы сродкаў на рэстаўрацыю Будслаўскага касцёла бернардзінцаў, што ў Мядзельскім раёне. З ініцыятывай яе правядзення выступілі грамадскія аб'яднанні «Беларускі фонд культуры» і Беларускі камітэт Міжнароднай Рады па помніках і мясцінах (ІКАМОС). Рэстаўрацыя патрабуе старажытны алтар, ікона Маці Божай, арган і іншыя складнікі Будслаўскага касцёла бернардзінцаў.

Сваю падтрымку праекту выказалі Нацыянальная камісія Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА, Мітрапаліт Мінска-Магілёўскай арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч, Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, якое вырашыла прапана-

ваць штогадовы Будслаўскі фэст, прысвечаны святкаванню ў гонар іконы Будслаўскай Божай Маці, у Спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны ЮНЕСКА. Партнёрамі акцыі далі згоду выступіць Белдзяржтэлерадыёкампанія і газета «Звязда».

З мэтай збору дабрачынных сродкаў пры Беларускім фондзе культуры адкрыты спецыяльны рахунак, створаны каардынацыйны савет. Імёны ахвяравальнікаў і назвы арганізацый будуць ушанаваны на памятнай дошцы ў Будслаўскім касцёле.

Сёння Будслаўскі комплекс былога кляштара бернардзінцаў унесены ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь як помнік першай катэгорыі. Будынак Будслаўскай базылікі складаецца з дзвюх частак: старога касцёла (сёння гэта капліца), пабудаванага ў 1633 – 1643 гадах, і новага, узведзенага ў 1767 – 1783 гадах. У

старым касцёле сёння знаходзіцца арыгінальны разьбяны драўляны алтар эпохі ранняга барока з фігурамі святых, створаны ў 1643–1651 гадах спецыяльна для цудатворнага абраза Маці Божай. Кампазіцыя алтара па меркаванні даследчыкаў не мае аналагаў у сакральнай архітэктуры Літвы і Польшчы.

Цудатворны абраз Маці Божай, як сведчыць хроніка, быў у 1598 годзе падараваны ў Рыме Папам Кліментам VIII мінскаму ваяводу Яну Пацу, а пасля ягонай смерці перададзены ў 1613 годзе Будслаўскаму касцёлу. На сценах касцёла да нашых дзён захаваліся ўнікальныя роспісы на тэмы цудаў абраза Маці Божай.

Усё гэта дае падставы сцвярджаць, што ў Будславе, які ў 2004 годзе адзначыў сваё 500-годдзе, існуе шанаваны не толькі ў нашай краіне, але і далёка за яе межамі адзіны ў Беларусі **Нацыянальны санктуарый Маці Божай Будслаўскай**. Пра гэта сведчыць і штогадовы фэст, прысвечаны цудатворнаму абразу Маці Божай, які праводзіцца ў Будславе і збірае некалькі дзясяткаў тысяч вернікаў з Беларусі і за-

межных краін. У 2014 годзе, напрыклад, колькасць пілігрымаў складала каля 30 тысяч. Сёлета фэст адбудзецца 3 – 4 ліпеня.

Спадзяемся на Ваш актыўны ўдзел у гэтай дабрачыннай акцыі і выказваем шчырую падзяку за любую пералічаную суму.

Нумар дабрачыннага рахунку для пералічэння сродкаў на рэстаўрацыю Будслаўскай святыні будзе апублікаваны ў наступных нумарах «КГ» і на сайце Беларускага фонду культуры bfb.by.

Старшыня ГА
«Беларускі фонд культуры»
Уладзімір ГІЛЕП

Каардынатары акцыі:

намеснік старшыні ГА «Беларускі фонд культуры»

Анатоль БУТЭВІЧ
(тэл. +37529 6105662)

намеснік старшыні ГА «Беларускі фонд культуры»

Тадэуш СТРУЖЭЦКІ
(тэл. +37544 7988414)

1 чэрвеня ў Беларускім грамадска-культурным таварыстве ў Беластоку адбылося ўрачыстае завяршэнне традыцыйнага конкурсу «Пазнай Беларусь». Гэты конкурс (адзіны ў замежжы), заснаваны па ініцыятыве Культурнага цэнтра Беларусі ў Польшчы яшчэ ў 2008 годзе і актыўна падтрыманы БГКТ, праводзіцца ўжо шостае раз, пашырае геаграфію і прыцягвае штогод новых і новых удзельнікаў. Сёлета ў ім прынялі ўдзел звыш 200 дзяцей з Падляскага і іншых ваяводстваў, і што вельмі адметна – узростам ад 5 да 19 гадоў. Намінацыі даюць магчымасць для рэалізацыі самых розных творчых памкненняў: найлепшы малюнак і пластычная праца пра Беларусь, фотаздымак пра Беларусь ці беларусаў, літаратурна-паэтычны твор, сачыненне «Беларусь і беларускасць у гісторыі маёй сям'і», мультымедыяная прэзентацыя пра Беларусь. 75 удзельнікаў конкурсу, чые працы былі прызнаныя аўтарытэтай камісіяй найлепшымі, былі адзначаныя памятнымі дыпламамі, каштоўнымі падарункамі і сувенірамі. А лепшая праца кон-

Беларусы Польшчы спасцігаюць Беларусь

курсу – пластычны твор Дзіяны Назарук (14 гадоў) з Комплексу школаў у Чарэмсе – была ўзнагароджаная Гран-пры. Разам з пераможцамі былі адзначаныя і настаўнікі, якія дапамагалі дзецям у падрыхтоўцы сваіх творчых працаў.

Ва ўрачыстай цырымоніі падвядзення вынікаў конкурсу прыняла ўдзел дэлегацыя з Беларусі, у якую ўваходзілі пісьменнік, галоўны рэдактар часопіса «Вясёлка», старшыня Беларускага дзіцячага фонду Уладзімір Ліпскі, дзіцячая пісьменніца Алена Масла, дырэктар выдавецтва «Адукацыя і выхаванне» Мікалай Супрановіч, намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Вясёлка» Анастасія Радзікевіч і аўтар гэтых радкоў. Трэба было бачыць, з якім гонарам прымалі пераможцы конкурсу памятныя прызы Беларускага фонду культуры – трохкніжка Максіма Багдановіча (па-беларуску і на 9 замежных мовах), часопісы «Вясёлка» і

«Буся», а таксама кніжкі У. Ліпскага з аўтографамі, кніжныя выданні выдавецтва «Адукацыя і выхаванне».

Завяршылася ўрачыстае падвядзенне вынікаў вельмі прыгожым канцэртам, у якім прынялі ўдзел таксама пераможцы аднаго са старэйшых фестываляў у Польшчы – дзіцячага фестываля «Беларуская песня».

У час гэтага прыгожага мерапрыемства і пасля яго не пакідала думка, што нашы суайчыннікі ў Польшчы зноў далі добры ўрок любові і павагі да сваёй гістарычнай Радзімы, чаго не хапае нам, карэнным беларусам. Такія конкурсы не былі б залішнімі і ў нас, напэўна, яны спрыялі б абуджэнню гістарычнай памяці, прыцягвалі б увагу і цікавасць да гісторыі і сучаснасці Беларусі...

Не менш яркімі былі ўражанні членаў дэлегацыі і ад Свята беларускай культуры, якое традыцыйна праводзіцца ў Беластоку ўжо 38 гадоў запар. Звыш чатырох гадзінаў на канцэртнай эстрадзе ў цэнтральным парку Плянты працягваліся выступленні найлепшых беларускіх калектываў і выканаўцаў з Беластоцчыны, а таксама гасцей з Беларусі – ансамбля беларускай песні «Церніца» і ансамбля танца «Карагод» з Мінска, усяго каля 40 выканаўцаў. У час

свята былі прадстаўлены выстаўкі-прэзентацыі і продаж кнігаў беларускіх пісьменнікаў з Падлясся, вырабаў мясцовых народных майстроў і іх калегаў з Гродзеншчыны. Кранальным быў і фінал свята, калі артысты разам са шматтысячнай глядацкай аўдыторыяй заспявалі песню «Люблю наш край», якая ўжо даўно стала сімвалічным гімнам беларусаў у Польшчы. У многіх на вачах з'явіліся слёзы; а тыя з Беларусі, хто быў першы раз на Беластоцчыне, былі проста ўзрушаныя...

Пад час паездкі на Беластоцчыну ўдзельнікі дэлегацыі наведалі Гайнаўку – гэты беларускі куточак (да 90% жыхароў у Гайнаўскім павеце складаюць этнічныя беларусы), сустрэліся з настаўнікамі і школьнікамі Гайнаўскага ліцэя з дадатковым навучаннем беларускай мовы, пазнаёміліся з дзейнасцю Музея і цэнтра беларускай культуры, перадалі вучэбна-метадычную і мастацкую літаратуру. Вынікамі гэтых сустрэчаў сталі падпісанне дамовы аб супрацоўніцтве Гайнаўскага ліцэя з беларускай гімназіяй № 32 у Мінску, дамоўленасці аб дапамозе ў дапрацоўцы беларускай экспазіцыі музея і правядзенні сумесных мерапрыемстваў.

Паездка на Беластоцчыну адбылася дзякуючы Культурнаму цэнтру Беларусі ў Польшчы, які вельмі шмат робіць для падтрымкі і папулярнавання беларускай культуры і мовы ў Польшчы.

Тадэуш СТРУЖЭЦКІ,
намеснік старшыні
ГА «Беларускі фонд культуры»

На фота: пераможцы і арганізатары конкурсу «Пазнай Беларусь», госці з Беларусі; у час Свята беларускай культуры ў Беластоку

Адзін з герояў той вайны

- Колькі вам гадоў, Барысаў?
- Дваццаць! – з усмешкай адказаў хлопец і густа пачырваневы пільным поглядам. Паспешліва ўдакладніў: – Будзе ў гэтым месяцы.
- Усяго дваццаць? – Генерал падлічыў: значыць, у вучылішча трапіў у няпоўныя васьмнаццаць. – У аэраклубе вучыліся?
- Так! У сакавіку сорок першага скончыў Гомельскі.
- Дык вы з Беларусі?
- Так точно! Беларус. Нарадзіўся ў Мазыры.

(З кнігі П. Цупко «Тарпеданосцы»)

Мір... Для нашага пакалення гэта дадзенасць. Мы не ведалі жахаў вайны, не рызыкавалі жыццём, не гублялі родных. І ўсё гэта дзякуючы салдатам Вялікай Айчыннай вайны. На жаль, не ўсе імёны і подзвігі мы ведаем, але тыя, што вядомыя, – выклікаюць павагу. Менавіта таму сваю даследчую працу «Старонкі горада гартаючы» я пачала з імёнаў Герояў Савецкага Саюза. Прыемна было пераканацца, што Мазыршчына багатая на такіх людзей. Хочацца падзяліцца з вамі тымі звесткамі, якія я знайшла.

Лётчык з адважным сэрцам – гэта мой зямляк Міхаіл Барысаў. Яго біяграфія захапляе з першых радкоў. Каб паступіць у аэраклуб, хлопец выправіў дату свайго нараджэння з жніўня на красавік. За добрую вучобу яго хацелі пакінуць інструктарам у вучэльні, але М. Барысаў у траўні 1941 г. паступіў у Ейскае ваенна-марское авіяцыйнае вучылішча імя Сталіна. А потым – вайна... Міхаіла Уладзіміравіча разам з іншымі курсантамі адвезлі пад Куйбышаў на станцыю Безенчук, дзе пачаліся трэніроўкі.

Пасля заканчэння вучылішча Барысава прысвоілі званне сяржанта і адправілі перавучацца на пікіроўшчык Пе-2. Гэтыя курсы скончыліся 13 жніўня 1943 г., і хлопца накіравалі ў 13-ы знішчальны полк Паўночнага флоту. Харчаванне было дрэннае, ад пераагрузак у паветры пагаршалася здароўе.

Потым прыйшоў загад: 13-ы знішчальны полк перайменаваць у 2-і перагонны

полк самалётаў. І ўсё змянілася: франтавое харчаванне і выслуга як на фронце. Ганялі самалёты цэлы год, Міхаіл Уладзіміравіч сам перагнаў 25 самалётаў¹. Камандуючы Паўночнага флоту ўзнагародзіў яго медалём «За баявыя заслугі». Барысава павінны былі прадставіць да ордэна Чырвонай Зоркі, але прыйшоў загад адправіць яго на фронт, на Балтыку, у 51-ы

Героём Савецкага Саюза М. Барысаў стаў 6 сакавіка 1945 г., працягваў змагацца на паветраным фронце.

Вылет на лінкор «Шлезіен» 4 мая 1945 г. стаў яшчэ адной гераічнай старонкай у жыцці Міхаіла Уладзіміравіча. Па камандзе звёны старшых лейтэнантаў Фаменкі і Барысава ляглі на баявы курс атакі, развілі максімальную хуткасць, скінулі бомбы, тарпеданосцы пусцілі тарпеды і накіраваліся ў зону збору. Самалёты палка скінулі за дзень сорок адну авіябомбу і чатыры тарпеды, быў патоплены лінкор «Шлезіен», крэйсер «Прынц Ойген» і яшчэ некалькі караблёў і транспартаў.

Пасля заканчэння Вялікай Айчыннай вайны Міхаіл Уладзіміравіч працягваў службу, і толькі ў 1960 г. у званні падпалкоўніка сышоў у запас. З 1966 г. жыў у Ялце, працаваў начальнікам штаба грамадзянскай абароны, кіраўніком прадпрыемстваў сферы абслугоўвання. Яго не стала 16 красавіка 2012 г., у восемдесят дзевяты дзень нараджэння.

мінна-тарпедны авіяцыйны полк. Пасля трэніроўкі ў скідванні тарпедаў і бомбакіданні на навучальным палігоне ў Новай Ладазе М. Барысаў быў прызначаны камандзірам звяна і адначасова намеснікам камандзіра эскадрылі. Лятаў, як і ўсе ў палку, на «Бостане».

Першы баявы вылет Міхаіл Уладзіміравіч здзейсніў у верасні 1944 г. у пары з малодшым лейтэнантам Аляксандрам Багачовым. Яны атакавалі варожы карабель у Фінскім заліве. Атака прайшла няўдала: тарпеда, скінутая Барысам, патанула, а бомба не патрапіла ў карабель.

22 верасня 1944 г. экіпаж Барысава, які выляцеў у групе камандзіра палка маёра Сіцякова, у пары з малодшым лейтэнантам Багачовым патопіў варожы транспарт водазмяшчэннем 7000 тонаў і старажывое судна. У той жа дзень маёр Сіцякоў, лётчыкі Барысаў, Багачоў і Пудаў знішчылі акіянскі цеплаход водазмяшчэннем 18000 тонаў. Дзве тарпеды і некалькі бомбаў амаль адначасова трапілі ў яго, хаця караблі канвою ахоўвалі цеплаход. Неўзабаве пасля гэтага М. Барысава было прысвоенае званне лейтэнанта.

Вось што расказаў Міхаіл Уладзіміравіч: «У кастрычніку Мяшчэрын павёў дзевятку на Лібаву. Яны страцілі тры самалёты. Немцы не чакалі, што мы набярэмся такога нахабства – на 30-і метрах ўрывацца ў порт з бомбамі і тарпедамі. Другі вылет, другую дзевятку вёў я. Страшна? Вядома, страшна было. Я прыйшоў на свой аэрадром на адным рухавіку. Пасля гэтага праз паўгадзіны яшчэ адзін самалёт прыйшоў. Яшчэ адзін самалёт сеў на возера Палес, каля Палангі. Гэта было холадна, лядок быў. Ён прызямліўся на гэтым возеры. Экіпаж застаўся цэлы, а самалёт згінуў. З дзевяткі прыйшлі тры экіпажы, а шэсць экіпажаў не вярнуліся. У гэтым вылеце мы, пікіроўшчыкі, знішчалі і штурмавікі, страцілі 56 самалётаў! За адзін толькі вылет!»

¹ Маюцца на ўвазе самалёты, якія дастаўляліся марскімі канвоямі з Англіі ў Мурманск па лендлізе.

Вернутыя імёны: Леў Хайкін

Пасля апошняй вайны прайшло шмат часу, выраслі новыя пакаленні, але да гэтай пары мы адкрываем новыя і новыя імёны людзей, якія былі ўдзельнікамі тых страшных падзеяў.

Гэлета выйшла кніжка Аляксея Кажамыкі «Клімаўчане-ўдзельнікі Сталінградскай бітвы», сярод якіх багата розных імёнаў. Здавалася б, паколькі праца праведзеная вялікая, то ўсе людзі, нашыя землякі, што ваявалі за Сталінград у 1942 – 1943 гг., былі ўключаныя ў гэтую кнігу, але не...

У канцы 1980-х – пачатку 1990-х гг. усе ўдзельнікі Другой сусветнай вайны запаўнялі для нашага музея адмысловыя анкеты. Цягам часу мы пакрысе апрацоўваем гэтыя матэрыялы, і вось зусім нядаўна выявілася яшчэ адно імя, яшчэ адзін лёс чалавека, які змагаўся на франтах той вайны і, у прыватнасці, удзельнічаў у бітве за Сталінград. З некаторымі момантамі біяграфіі і баявога шляху, што ўласна ручна напісаныя Львом Хайкіным, хацелася б пазнаёміць і чытачоў, каб жыццёвы подзвіг чалавека памяталі нашчадкі.

З анкеты ўдзельніка Вялікай Айчыннай вайны, напісанай у 1989 г. для музея, мы даведваемся, што Леў Рыгоравіч нарадзіўся ў Хоцімску ў 1922 г. Скончыў Гомельскі кааператывы гандлёвы тэхнікум, а таксама Новасібірскую ваенна-пяхотную вучэльню.

Сталася так, што быў беспартыйным, а да прызыву ва ўзброеныя сілы працаваў токарам на маскоўскім авіяцыйным заводзе № 20 (у эвакуацыі). З сакавіка 1942 г. Омскім ваенкаматам быў прызваны ў дзеючую армію і выправіўся на фронт.

Уначы 26 кастрычніка 1942 г. Льву Рыгоравічу выпадае патрапіць у Сталінградскую мясарубку, калі ён у

Л. Хайкін пасля шпіталю (1943 г.)

складзе 10-га стралковага палка 45-й стралковай дывізіі перапраўляецца ў раён заводу «Красный Октябрь» і разам з абаронцамі горада ўступае ў бой на шлакавай гары, якую тады паспяхова адбілі ў немцаў. Л. Хайкін узнагароджаны медалём «За абарону Сталінграда».

У 1943 г. Л. Хайкін ваяваў на 3-м Украінскім фронце. Пры фарсіраванні Северскага Данца ў якасці камандзіра стралковага ўзвода пад нямецкім абстрэлам ён адзін з першых пераправіўся праз раку на варожы бераг і сіламі свайго ўзвода захапіў плацдарм для высадкі асноўнага складу батальёна, за што быў узнагароджаны медалём «За адвагу». Але ў тым баі быў паранены.

А далей вызваленне Польшчы, Румыніі, Венгрыі, дзе і сустрэў Перамогу. З арміі дэмабілізаваўся ў званні капітана.

Паводле музейнай анкеты перад выхадам на пенсію Л. Хайкін працаваў інструктарам па гандлі Клімавіцкага райспажывусяюза.

Аляксандр ГАЛКОЎСкі, навуковы супрацоўнік Клімавіцкага раённага краязнаўчага музея

Л. Хайкін (унізе злева) з сябрамі

Яна ЗМУШКО, бібліяграф Цэнтральнай бібліятэкі імя А.С. Пушкіна г. Мазыра

За тры месяцы да арышту Каліноўскага

Апошні год свайго жыцця Каліноўскі пражыў у Вільні пад рознымі прозвішчамі, сярод якіх былі Хамовіч, Макарэвіч, затым Ігнацій Вітажэнец. Для кожнага з іх ён рыхтаваў пэўную легенду. Так, у выпадку Вітажэнца – гэта шляхціц Віленскага павета, выхаванец Віленскай гімназіі, займаўся «зборам гістарычных характараў Славянскіх народнасцяў».

Вітажэнец

Мэтаю Каліноўскага, які заставаўся ў Вільні, нягледзячы на рэкамендацыі сяброў пакінуць горад і выправіцца ў эміграцыю, з'яўлялася падтрыманне падпольнай арганізацыі і замяшчэнне яе членаў, арыштаваных мураўёўскімі жандармамі.

У кастрычніку Каліноўскі пад імем Вітажэнца жыве спачатку некалькі дзён у віленскай гасцініцы Пузыны, а затым у сярэдзіне месяца здымае кватэру чыноўніка Жаброўскага (№16) у «Гімназіяльным доме пры Замкавай вуліцы» (так званыя «Святаянскія мury»).

Канстанцін Жаброўскі – чыноўнік Віленскай казённых палат, 31 год, каталік, жанаты на Соф'і Вейс, меў дачку 4-х гадоў. Урадзенец Вількамірскага павета Ковенскай губерні, навучэнец Слуцкай гімназіі. З 1855 г. знаходзіўся ў Вільні, з 1861-га жыў у будынку гімназіі разам з цесцем Феліксам Вейсам, настаўнікам малявання ў Віленскай гімназіі.

За прыватныя заняткі пры Канцылярыі Віленскай дырэцыі вучылішчаў Жаброўскі замест грошай 29 верасня 1863 г. атрымаў кватэру на два пакоі. Паколькі Жаброўскі жыў у цесця, то падаў аб'яву аб здачы кватэры. У палове кастрычніка да яго з'явіўся Каліноўскі, які аглядзеў кватэру, прадставіўся Вітажэнцам і вырашыў яе наняць. Трохі пагандляваўшыся, вырашыў аплаціць кватэру на паўгода наперад, заплаціў праз тры дні пасля іх першай сустрэчы 30 рублёў срэбрам. Пашпарт Вітажэнца быў перададзены ўпраўляючаму дома Уладзіславу Станкевічу, які пасля праверкі паліцыяй вярнуў яго назад.

Расклад дня Каліноўскага

Прыслугоўваў Каліноўскаму дворнік Ігнацій Шоцік, казённы селянін Віленскага павета, 40 гадоў, каталік, жанаты, які пяты год служыў пры Віленскай гімназіі. За сваю працу ад Каліноўскага атрымліваў 2 рублі срэбрам штотыдзень.

Першапачаткова кватэра Каліноўскага была без мэблі, таму, як паказаў Ігнацій, яна была яму дастаўленая ад спадарыні Длускай, якая таксама жыла ў Святаянскіх мурах. Праз пару тыдняў гэтую мэблю Длускай вярнулі, а замест яе ў яўрэў была набытая іншая.

У арганізацыі жытла Каліноўскаму дапамагала паўстанцкая сувязная Караліна Яцына (пазней пакараная высылкай у Сібір). На наступны дзень пасля засялення Каліноўскага яна прынесла цёплую коўдру, а яшчэ праз дзень – дзве шклянкі са сподачкам. Пасля гэтага прыходзіла да Каліноўскага адзін-два разы на тыдзень і заўсёды блізу 9-й гадзіны раніцы.

Каліноўскі звычайна ўставаў прыкладна а 9-й, і, напіўшыся гарбаты, а 10-й гадзіне накіроўваўся па справах. Вяр-

таўся амаль заўсёды а 12-й або пад абеда. Напачатку 6-й вечара да яго ў пакой дворнік Ігнацій прыносіў самавар. Пасля гарбаты Каліноўскі зноў выходзіў з кватэры і вяртаўся а 8-й або да паловы на 9-ю.

Праца ў Вільні

Звычайна Каліноўскі выпраўляўся да Ямантаў, дзе сустракаўся са сваімі сябрамі па Віленскім камітэце, і, у першую чаргу, каб пабачыцца са сваёй нарачонай Марыляй Ямант, або заходзіў на канспіратыўныя кватэры, дзе пісаў лісты. 19 кастрычніка ён прызначыў свайго сябра і паплечніка па Літоўскім камітэце Б. Длускага ваенным камісарам Літвы і Беларусі за мяжою з правам распараджацца замежным грашовым фондам віленскага паўстанцкага цэнтра.

У гэты час, 25 кастрычніка, на Гродзеншчыне царская паліцыя арыштоўвае Канстанціна Хайноўскага, якога (за падабенства прозвішча) лічаць Каліноўскім і выпраўляюць у Вільню. Але 27 кастрычніка, калі высветлілася

памылка, з Вільні ў Гродна губернатару Скварцову накіроўваюць сапраўдны прыкметы Каліноўскага: «каля 30 гадоў, росту сярэдняга, мажны, цёмна-русы, твар вялікі, рысы грубаваты». Робіцца дапушчэнне, што гэта менавіта той чалавек, які ў кастрычніку 1863 г. раскідваў газету «Мужыцкая праўда» ў Слоніўскім павеце. 30 кастрычніка Скварцоў рассылае цыркуляр пра пошукі Каліноўскага па ўсёй Гродзенскай губерні. А ён у гэты час жыве ў Вільні і нават час ад часу наведваецца ў мясцовыя рэстараты, напоўненыя царскімі шпікамі.

З лістапада па прапанове Каліноўскага арганізатарам узброеных сілаў і выканаўцам абавязкаў ваеннага начальніка Ковенскага ваяводства прызначаецца ксёндз Антон Мацкевіч, які неўзабаве быў схоплены і 16 снежня ў Коўне быў пакараны смерцю.

Каліноўскі накіроўвае ў свае сілы на падрыхтоўку ўмоваў для паўстання на вясну 1864 г.: «Калі б мясцовыя ўмовы прымуслі начальніка распустыць свой атрад, то салдатам выдаваць адпункныя білеты, каб часовы роспуск атрада не меў выгляду канчатковага роспуску войскаў». Так, 4 снежня Каліноўскі адправіў Б. Длускаму за мяжу ліст з просьбай распрацаваць і надрукаваць ваенныя статуты, а таксама арганізаваць зімой ваенную школу.

У канцы кастрычніка – пачатку снежня Каліноўскі на чале канспіратыўнай кватэры на Зарэчнай вуліцы, але дом неспадзявана акружылі паліцыянт і салдаты. Кастусь выбраўся ў бялізне праз вакно на дах, і пакуль праводзіўся вобшык, знаходзіўся там. Л. Радзевіч-Ямант успамінала: «Толькі такая маральная і фізічная сіла, як у яго, здолела вытрымаць гэтае страшэннае выпрабаванне».

5 снежня царскія ўлады арыштавалі ў Коўне цывільнага начальніка Ковенскага ваяводства Людвіга Дзічкоўскага, які паведаміў кіраўніку асобай камісіі палкоўніку Шалгунову падрабязныя звесткі пра віленскі паўстанцкі цэнтр, кіруючую ролю ў ім Кастуся Каліноўскага і назваў дакладны адрас пражывання сакратара Каліноўскага і яго блізкага сябра – Ціта Далейскага (пражываў пад імем Парфіяновіча), арыштаванага 8 снежня на кватэры ўдавы пээта Сыракомлі на вуліцы Рудніцкай.

Царскія жандары ўсе бліжэй і бліжэй падыходзілі да Каліноўскага. У снежні Юзаф Каліноўскі ў размове з Кастусём указваў на безнадзейнасць далейшай барацьбы і на небяспечнасць яго становішча:

21 студзеня Каліноўскаму споўнілася 26 гадоў. Ці святкаваў ён гэты – апошні – свой дзень народзінаў?

Праз тыдзень, у ноч на 29 студзеня, пасля паказання Парфіяновіча пра месцазнаходжанне Каліноўскага, увесь Святаянскі квартал Вільні быў акружаны дзвюма ротамі царскіх салдатаў. Кастуся схалілі на лесвіцы, са свечкай у руках, пасля названага ім прозвішча «Вітажэнец». Яго даставілі ў Дамініканскі кляштар, дзе засядала Асобная следчая камісія пад старшынствам палкоўніка Шалгунова.

Кастусю Каліноўскаму заставалася жыць менш за два месяцы.

«Раіў паехаць самому з Вільні. Ён не згаджаўся з майёй думкай і гаварыў, што абавязак, ускладзены і прыняты ім, пакінуць не можа». Не змянялі сітуацыю і пакаранні яго самых блізкіх сяброў: 21 снежня ў Вільні на Лукішскай плошчы павешаны Ігнацій Здановіч, а 30 снежня тут жа

Антон Мацкевіч

Ціт Далейскі

быў расстраляны Ціт Далейскі.

У канцы снежня ў Коўне Каліноўскі з лістом адправіў Стэфанію Фальскую, якая была арыштаваная і ў прысутнасці палкоўніка Шалгунова паведаміла, што ведае Каліноўскага пад прозвішчам Макарэвіча. У гэты час, 25 снежня, Каліноўскі сустракаецца на кватэры Ямантаў з Вітольдам Парфіяновічам і запрашае таго да сябе на кватэру ў Святаянскія мury – гэта была вялікая памылка, якая каштавала Кастусю жыцця. Жандары падбіраюцца ўсе бліжэй, а ён у гэты час яшчэ апантана працуе, намагаючыся арганізаваць выданне за мяжой газеты «Głos z Litwy», першы нумар якой пабачыў свет 20 студзеня ў Кенігсбергу (цяпер Калінінград).

Вільня. Дом (злева), дзе быў арыштаваны К. Каліноўскі

Фота Алеся САЧАНКІ

Васіль ТЕРАСІМЧЫК

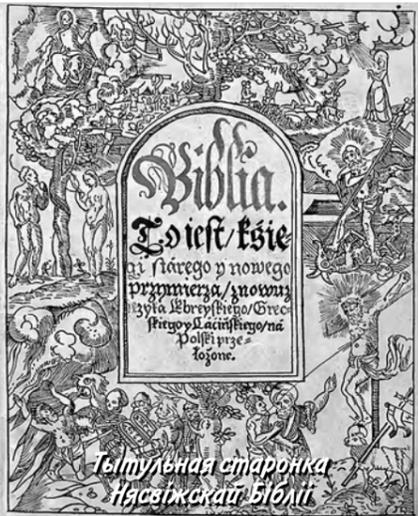
Царкоўнае крэзнаўства

Мацей Кавячынскі —
рэфарматар з Кухцічаў

Сёлета спайняецца 495 гадоў з дня нараджэння Мацея Кавячынскага, рэфармацыйнага дзеяча Вялікага Княства Літоўскага. Найбольш вядомы ён як заснавальнік друкарні ў Нясвіжы, дзе ў 1562 г. быў выдадзены «Катэхізіс» Сымона Буднага. Кім жа быў гэты чалавек, што праз стагоддзі пра яго захавалася такая памяць? Дзяржаўны дзеяч, выдавец, вернік амаль зніклай і невядомай сёння канфесіі...

М. Кавячынскі нарадзіўся напрыканцы 1520-х гг. Адукацыю атрымаў у Германіі ў Вітэнбергскім універсітэце – тым самым, дзе некалькі дзесяцігоддзяў таму Марцін Лютар склаў свае 95 тэзісаў. Не дзіўна, што, уражаны ідэямі Рэфармацыі, М. Кавячынскі прыняў кальвінізм і пасля вяртання на радзіму стаў удзельнікам рэфармацыйнага руху.

У 1561 – 1562 гг. М. Кавячынскі разам са сваімі братамі Гектарам і Альбрэхтам, С. Будным і кальвінісцкім прапаведнікам

Л. Крышкоўскім заснаваў друкарню ў Нясвіжы, дзе разам з «Катэхізісам» была выдадзена кніга С. Буднага «Пра апраўданне грэшнага чалавека перад Богам», а таксама працы польскіх рэфарматараў Гжэгаша Паўла і Марціна Чаховіца. У друкарні мусіла пабачыць свет і Біблія на беларускай мове, але ўладальнік Нясвіжа Крыштоф Радзівіл у 1571 г. спыніў дзейнасць тыпаграфіі, назваўшы яе ерэтычнай. Друкарня была перанесена з Нясвіжа ў Заслаўе або ва Узду, дзе праз год была выдадзена

Біблія. Ёсць таксама меркаванні, што друкарня магла знаходзіцца ў маёнтку Кавячынскіх у Кухцічах.

Сёння Кухцічы (Уздзенскі раён) вядомыя сваім кальвінскім зборам, які быў пабудаваны прыкладна ў сярэдзіне XVI ст. Калі гаспадаром маёнтка стаў унучаты пляменнік М. Кавячынскага Крыштоф, збор быў ператвораны ў капліцу-пахавальню. З 1917 па 1958 г. скарыстоўваўся пад гаспадарчыя патрэбы, цяпер будынак закінуты. Напэўна, ён чакае другога Мацея Кавячынскага.

Падрыхтавала Ніна КАЗЛЕНА

Пад крылом багіні
Жывы

На персанальнай выставе Алега Раманоўскага, прысвечанай 65-годдзю аўтара, у Івянецкім музеі традыцыйнай культуры прадстаўлены жывапіс, графіка, кераміка і публікацыі з перыядычнага друку.

Творы вызначаюцца любоўю да роднага краю і маюць івянецкі каларыт. Ад старадаўняй багіні Жывы (апякунка паселішча), адлюстраванай у графіцы і керамічнай скульптуры, акварэльнага трыпціха «Мікола Гусоўскі» (ураджэнец ваколіцаў Івянца) да жывапісных краявідаў і замалёвак з натуры местачкоўцаў – ілюстрацыяў да паэтычных твораў сябра Івана Вальчэўскага, ляпнога дэкаратыўнага посуду і міфалагічных гліняных цацак – свістулек, графічных рэканструкцыяў зніклых архітэктурных помнікаў – такі творчы дыяпазон майстра.

Выпускнік мастацка-графічнага факультэта Віцебскага педінстытута, кіраўнік народнай выяўленчай студыі Івянецкай СШ, былы дырэктар Івянецкага музея традыцыйнай культуры, член Беларускага саюза майстроў народнай творчасці, старшыня Івянецкай суполкі ТБМ, аўтар крэзнаўчых і мастацтвазнаўчых артыкулаў А. Раманоўскі знаходзіцца ў пошуку новых творчых здзяйсненняў.

Валянціна АДАМОВІЧ,
г.п. Івянец Валожынскага раёна

Наш каляндар

Партыя паміж
двух агнёў

Беларуская сялянска-работніцкая грамада – палітычная арганізацыя, што дзейнічала ў Заходняй Беларусі ў 1925 – 1927 гг. Яна была ўтвораная 90 гадоў таму групай беларусаў у польскім Сойме, у якую ўваходзілі Браніслаў Тарашкевіч, Сымон Рак-Міхайлоўскі, Пётра Мятла, Павел Валашын. Партыя вяла актыўную дзейнасць і да лістапада 1926 г. згуртавала ў сваіх шэрагах 120 тысячаў чалавек.

БСРГ выступала за самавызначэнне Заходняй Беларусі і яе ўз'яднанне з БССР, стварэнне сялянска-рабочага ўрада, наданне шырокіх грамадзянскіх правоў беларускай мове, ска-

саванне асадніцтва, увядзенне васьмігадзіннага працоўнага дня ды інш. Пад яе ўплывам актывізавалі дзейнасць Таварыства беларускай школы, Беларускі студэнцкі саюз. З-за мэтай сваёй дзейнасці Грамада лічылася ў Польшчы прасавецкай партыяй, а СССР усваю чаргу спрабаваў узяць яе пад кантроль, каб надаць беларускаму нацыянальна-вызваленчому руху ў Польшчы класавы характар.

Польскія ўлады забаранілі дзейнасць партыі, аргументуючы гэта барацьбой з камуністычным уплывам. У студзені 1927 г. адбыліся масавыя арышты кіраўніцтва Грамады, паслы ад парламенцкай фракцыі БСРГ былі зняволеныя, а праз год асуджаныя на катаргу. 21 сакавіка 1927 г. партыя была афіцыйна забароненая, больш за 4000 яе кіраўнікоў і актывістаў аздадзеныя пад суд.

Падрыхтавала
Ніна КАЗЛЕНА

Не толькі стронцый...

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

– У мяне сёння вельмі складаная місія. Я на гэтую тэму кажу заўсёды як чалавек, як грамадзянін сваёй малой радзімы... Не падмайце, што ў нас нейкая выспа, куды з верталётаў скідваюць ежу ды іншыя рэчы, неабходныя для жыцця, – зазначыла старшыня Брагінскага раённага камітэта прафсаюзаў Ганна Бабрынева, якая да нядаўняга часу цягам 14 гадоў была намеснікам старшыні райвыканкама. – Мы маем зямельныя дзялкі, самі вырошчваем неабходнае для пражыцця, адпаведныя службы правяраюць нашу прадукцыю. У нас можна есці вырашчанае на прысядзібных участках. Таму заклікаю ўсіх: прыедзьце да нас, пабудзьце, пажывіце хаця нейкі час, і пабачыце, што ў нас не ўсё так змрочна, як некаторыя схільныя драматызаваць. Калі ласка, перастаць казаць аб Брагіне, як аб нечым змрочным, жудасным.

– Сітуацыю, што ў свой час склалася па прычыне катастрофы, можна ахарактарызаваць паняццем «невядомае стала невідомым», калі ўлады не толькі імкнуліся схваць праўду, але й самі не ведалі, што і як падаваць людзям, бо ж падобнае адбылося ўпершыню, – мяркуе прадстаўніца Беларускага аддзялення Расійска-беларускага інфармацыйнага цэнтру па праблемах катастрофы на Чарнобыльскай АЭС Ірына Саўчанка. – Беларусы гэтай сітуацыі не прасілі, нам яна была навязаная ў выніку ліквідацыі наступстваў. І цягам амаль трыццаці гадоў Рэспубліка Беларусь годна, паслядоўна пераадольвала наступствы. І цяпер гэта краіна-эксперт на міжнародным узроўні па пераадоленні радыёлагічных катастрофаў. У нас распрацаваны трохпрыступкавы кантроль на прадпрыемствах, што працуюць на пацярпелых тэрыторыях: кантралюецца сыравіна, потым – выраблены прадукт, урэшце – упакаваны прадукт. Таму ўсё, што паступае ў дзяржаўную гандлёвую сетку, – цалкам бяспечнае для ўжывання. І ні разу заражаны прадукт не патрапіў на паліцы крамаў. Разам з тым, дзяржава траціць вялікія сродкі, каб людзі правільна вялі свае прысядзібныя гаспадаркі, правяралі лясныя дары.

І яшчэ адна цытата. Тац-

цяня Катлабай нарадзілася і цяпер жыве ў Брагіне, працуе ў арганізацыі «Росток жыцця», якая адсочвае радыёлагічную сітуацыю ў сваёй мясцовасці. Яна зазначыла:

Былі й іншыя не менш цікавыя выступленні: распавядалі пра дзесяцігоддзі жыцця на тэрыторыях, пацярпелых ад радыяцыі, пра культурніцкія ініцыятывы, якія ўсё больш

Выступае Ірына Саўчанка

– Гэта свядомы выбар людзей. Мы такія ёсць, мы тут нарадзіліся і нікуды адсюль не з'ехалі. Жывучы ў сельскай мясцовасці, мы не можам дэградаваць нашыя землі. Наадварот, мы павінны развіваць вытворчасць. І вы нам павінны дапамагчы мінімізаваць шкодныя наступствы, усю тую хімію. Калі вы мяне пачулі, то я хачу сказаць: прыбярыце ад нас сіндром Чарнобыля, якія нам ніяк не дапамагаюць, а толькі перашкаджаюць. Паверце, што ў нас ёсць людзі, гатовыя ствараць, развіваць фермерскія гаспадаркі, прапаноўваць на рынак вартую сельгаспрадукцыю.

ажыўляюцца, дзяліліся сваімі крыўдамі на неразуменне і перадузятасць з боку прадстаўнікоў іншых рэгіёнаў краіны, параўноўвалі экалагічны стан у сябе дома са сталічным, з паветрам і шумам вялікіх гарадоў, казалі, што доўгажыхароў у тым жа Брагінскім ці Нараўлянскім раёнах не менш, чым у іншых рэгіёнах, а хваробы, стрэсы, распад сям'яў – вынік экстрэмальнай сітуацыі, разрыва з роднай зямлёй, неабдуманнага перасялення.

Па-рознаму можна ставіцца да высноваў, што прагучалі, але і сапраўды варта павяжаць выбар людзей, якія, апынуўшыся не па сваёй віне ў надзвычайнай сітуацыі, спрабуюць не выжываць, а жыць. І не забывацца, што перыяд паўраспаду цяжкіх металаў – не адно дзесяцігоддзе, а фізіка не зменіцца нават калі паўтараць «У нас усё добра» і «Не перашкаджайце нам». А таксама – ставіцца прыязна, гасцінна да тых, хто прыязджае са словамі падтрымкі, з прапановаю дапамагчы, з іншым бачаннем сітуацыі. Навалу беларусы перамагалі толькі разам, адкінуўшы рознагалоссі, адкінуўшы рознасць у ідэалагічных падыходах, якія таксама не вечныя і змяняюцца хутчэй, чым радыёактыўны стронцый.

Уладзімір ПУЧЫНСКІ,
фота аўтара

Выступае
Таццяна
Катлабай

Вельмі багатая фальклорная спадчына ў беларусаў. Шмат захавалася легендаў і паданняў, розных па месце, звязаных з рознымі падзеямі. Сярод паданняў сустракаюцца тыя, што апісваюць гераічныя бітвы нашых продкаў з ворагам. Да нашага часу захаваліся і гістарычныя песні, у якіх беларускі народ расказаў пра сваё змаганне з татарамі, туркамі і маскоўцамі – з усімі тымі, з кім давалося не раз ваяваць.

Адным з такіх народных эпічных твораў з'яўляецца песня «Падымалісь чорны хмары». Яна здаўна перадавалася з пакалення ў пакаленне на Крыпчаўшчыне і была запісаная фалькларыстамі ў XIX ст. Але ж з самага пачатку ўзнікла праблема датавання зафіксаванага навукоўцамі эпічнага твора. Адразу перад даследчыкамі паўсталі пэўныя пытанні. Да якога часу яна адносіцца? Калі была складзеная і на падставе якіх гістарычных падзеяў? На жаль, дакладных адказаў на гэтыя пытанні мы не маем да сённяшняга дня. У сувязі з гэтым разгледзім спачатку гіпотэзу, што існуе цяпер, а затым я паспрабую выказаць і абгрунтаваць сваю версію паходжання гістарычнай песні «Падымалісь чорны хмары». Прывядзем тэкст самай важнай для нас часткі песні:

*Падымалісь чорны хмары,
Неба пакрывалі,
Прыхадзілі злы татары,
Пад Крычавам сталі.
Запалілі стары Крычаў,
Канцы запалілі...*

*Наш Івашка падымаўся,
Людзі ў рады сталі...*

Апошнія даследаванні, праведзеныя ў Гомелі і Магілёве мясцовымі вучонымі-археолагамі А. Макушнікавым і І. Марзалюком, паказалі, што мангола-татарскія пагромы XIII ст. усё ж дасягнулі тэрыторыі сучаснай Беларусі. У звязку з гэтым вядомы беларускі гісторык і археолаг Андрэй Мяцельскі, даследчык

лішча на гарадзішчы Гарадзец, якое ўзнікла яшчэ ў часы жалезнага веку (днепрадзвінская культура) і існавала да пачатку XIV ст.

Меркаванне А. Мяцельскага, вядома, заслугу ўвагі. Але ж у выніку археалагічных раскопак, якія ён некалькі гадоў (1997 – 2000) вёў у Крычаве і яго наваколлях, не было знойдзена ніводнага артэфакта, які б меў дачыненне да мангола-

канаўчай, што і паказвае знойдзены нумізматычны артэфакт.

Вясной 2012 г. на заходняй ускраіне Крычава быў выпадкова знойдзены фрагмент срэбнай манеты мангола-татарскага паходжання, які патрапіў у музей школы ў в. Чырвоная Буда (Крычаўскі раён). У выніку вывучэння нумізматычнай літаратуры і публікацыяў па мангола-татарскіх знаходках манет на тэры-

маскоўскім вялікім князі Васілю III і новым вялікім князі літоўскім і польскім каралі Жыгімонце I Старым вайна ўзнавілася з новай сілай. Ускладніў сітуацыю ваенных дзеянняў мяцеж Міхала Глінскага 1508 г., які збег з ВКЛ у Маскоўскую дзяржаву. Вялікі князь літоўскі быў вельмі незадаволены тым, што Масква прыняла ўцекача. Увосень 1507 г. актыўныя баявыя дзеянні супраць «маскалёў» адбываліся якраз пад Мсціславам і Крычавам.

Гуважыць крымскага хана Менглі-Гірэя з гэтымі баявымі дзеяннямі палягала ў тым, што Маскоўская дзяржава была надзейным саюзнікам Крымскага ханства ў барацьбе з Вялікай Ардой, якой кіравалі спадчыннікі залатаардынскіх ханаў, і якая прэтэндавала на ўсю «спадчыну» Залатой Арды. Таму ў знак хаўрусу крымскія татары адаслалі невялікую частку сваіх атрадаў (загонаў) у падтрымку войскаў Маскоўскай дзяржавы, што вяла вайну з ВКЛ.

Такім чынам, у песні, магчыма, адлюстраваны падзеі вайны 1507–1508 гг., калі на дапамогу рускім войскам пад Оршу ішлі загоны крымскіх татарцаў Менглі-Гірэя. Верагодна, адзін з гэтых загонаў напаў на Крычаў і быў разбіты абаронцамі горада, пасля чаго і быў складзены эпічны твор «Падымалісь чорны хмары». Манета крымскага хана Менглі-Гірэя, знойдзеная ў Крычаве, з'яўляецца фактычным пацвярджэннем прыведзенай гіпотэзы.

*Сяргей КРЫЖЭВІЧ,
настаўнік гісторыі
Будзянскай ЦШ
Крычаўскага раёна*

Версія

«Падымалісь чорны хмары»

Крычава і аўтар кнігі «Старадаўні Крычаў», спасылаючыся на апошнія адкрыцці сваіх калег, звязвае з'яўленне гістарычнай песні «Падымалісь чорны хмары» з магчымым разбурэннем старажытнага горада мангола-татараў ў сярэдзіне – другой палове XIII ст. Ён мяркуе, што згаданне ў эпічным творы «Старага Крычава» і ёсць адлюстраванне першапачатковага пасе-

татараў: ні татарскіх стрэлаў, ні рэшткаў ваеннай амуніцыі. Пад час даследаванняў выяўлены толькі сляды моцнага пажарышча на гарадзішчы «Гарадзец», дагумя XIII ст., якія інтэрпрэтаваліся даследчыкам як сведчанне мангола-татарскай прысутнасці ў Крычаве. Трэба звярнуць увагу на пазіцыю А. Мяцельскага, якая хоць і абгрунтаваная, але з'яўляецца не надта пера-

торы Беларусі (асабліва яе ўсходняй часткі) была зробленая выснова аб прыналежнасці знаходкі крымскаму хану з дынастыі Гірэяў (шосты сын заснавальніка Крымскага ханства Хаджы-Гірэя) – Менглі-Гірэю (Гераю; 1468 – 1515).

Якім жа чынам манета крымскага хана магла патрапіць на тэрыторыю нашай Бацькаўшчыны? Адказ атрымліваецца дастаткова простым. Рэч у тым, што стасункі паміж Вялікім Княствам Літоўскім і Вялікім Княствам Маскоўскім у канцы XV – першай палове XVI ст. былі вельмі напружанымі і неаднаразова перарасталі ў маштабныя ваенныя канфлікты. Абедзве дзяржавы змагаліся паміж сабой за панаванне на абшарах Усходняй Еўропы. Замірэнне 1503 г. толькі часова прыпыніла барацьбу паміж «Літвой» і «Масквой». У 1507 г. пры новым

Кветкі ў геральдыцы

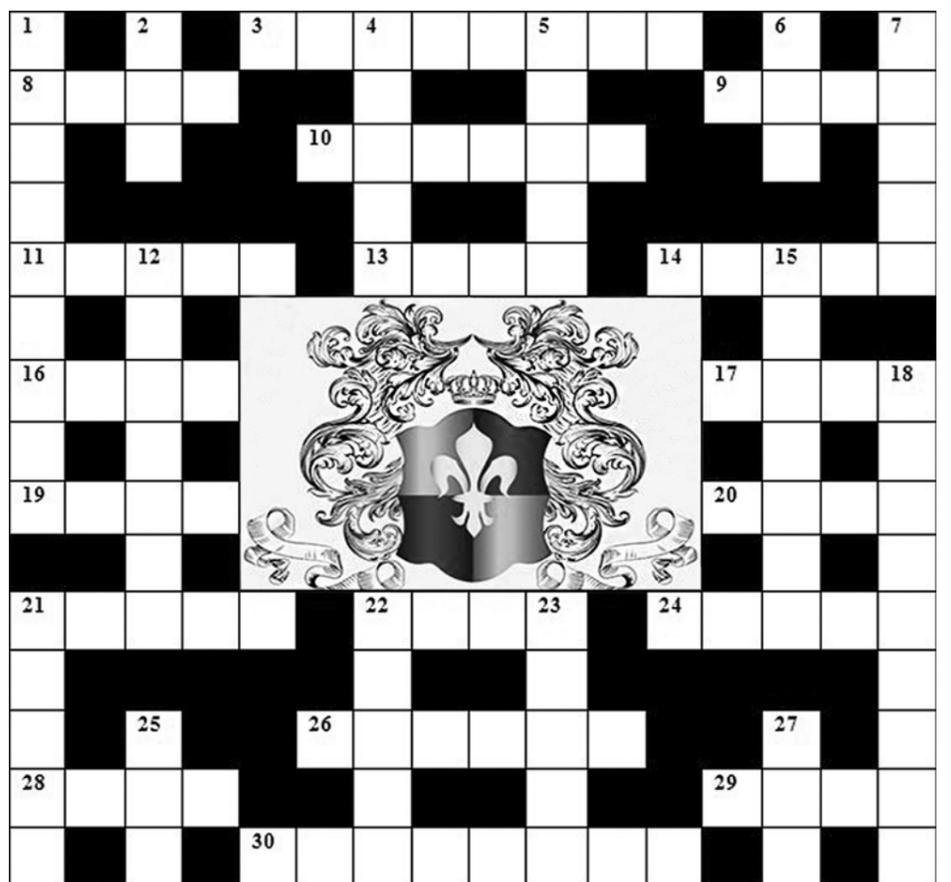
Уздоўж

3. Заходнееўрапейская краіна, сусветны цэнтр селекцыі і вырошчвання цюльпанаў; выява цюльпана – на гербе гэтай краіны. **8.** Тэатральная галёрка (саст.). **9.** Паўднёвае вечназялёнае дрэва з пахім лісцем, галінкі ці вянкi з галінак якога – на гербах Кіпра, Уругвая, Гватэмалы, Аргенціны, Грэцыі. **10.** Краіна на поўдні Еўропы, герб якой упрыгожвае аліва; галінкі гэтага дрэва ёсць на гербах Францыі і г. Дзяржынска, што на Міншчыне. **11.** Мусульманская рэлігія. **13.** Бывае май, што коням ... дай, а сам на печ уцякай (прык.). **14.** Садовая восеньская кветка, успетая М. Багдановічам і Н. Арсенневай; выява яе – на гербе Татарстана (Расія). **16.** Страфа з дзевяці радкоў. **17.** Злакавая расліна, з якой выпякаюць хлеб; выява снапа ... – на гербе г. Кіраўска (Магілёўшчына). **19.** ... капітом здачы дае (прык.). **20.** Гатунак яблыкаў. **21.** Месяц закрываюць хмары, кветкі асыпае ... (яп. прык.). **22.** У старажытнагерманскай міфалогіі – русалка. **24.** Невялікае ўзвышша. **26.** Азіяцкая краіна, на гербе якой – выява хрызантэмы. **28.** Твор, праца (жарт.). **29.** «Пахне поле рамонкамі, // Крочаць ... і сын». З верша А. Быкава «Рамонкавае поле».

30. Хто знойдзе ў кветках лішні ... – да шчасця (прык.).

Упоперак

1. Расліна, у якой ліст складаецца з трох злучаных лісточкаў; выява гэтай расліны ёсць на гербе Паўночнай Ірландыі. **2.** Тэхнічная сельскагаспадарчая культура; выява кветак ... – на гербах Беларусі і г.п. Карэлічы. **4.** Паўднёвая вадзяная расліна з буйнымі кветкамі, якія ўпрыгожваюць герб Індыі. **5.** Тое, што выклікае здзіўленне (разм.). **6.** Дзеўка не ..., у адзін дзень не абляціць (прык.). **7.** «І расцвітае сон-..., // І маць-й-мачыха, і крокус». З верша Т. Дзіям'янавай «Якія слаўныя дзянькі!» **12.** Горад на Брэстчыне, чыгуначны вузел, на гербе якога – кветка рэліктавай расліны лабеліі, занесенай у Чырвоную кнігу Беларусі. **15.** Цукровы ... Паўднёвая расліна сямейства злакаў; выява яе – на гербах Гаяны і Фіджы. **18.** Краіна-мацярык; на гербе яе – галінка эўкаліпта. **21.** Сплеценыя ў кружок кветкі; выява ... з ружаў маецца на гербе г.п. Ружаны. **22.** Азіяцкая горная краіна; на яе гербе выява альпійскай ружы – рададэндрана. **23.** «У садочку май, // Май, духмяны ліст, // І ўсю ночку несціханы // Салаўіны ...». З верша Максіма Танка «У

садочку май». **25.** Магутнае дрэва, выява якога на гербах Балгарыі. Францыі і г.п. Астравец. **27.** «Калі цвітуць чаромха, бэз і ... // І ладзіць май красы сваёй

агляд». З верша А. Нафрановіча «Ці не напамніць вам, сябры».

Склаў Лявон ЦЕЛЕШ

Чэрвень

27 – Арабей Лідзія Львоўна (1925, Уздзенскі р-н – 2015), празаік, крытык, літаратуразнаўца, аўтар зборнікаў аповесцяў і апавяданняў, у т.л. для дзяцей, – 90 гадоў з дня нараджэння.

27 – Гужалоўскі Аляксандр Аляксандравіч (1960, Мінск), вучоны-гісторык, аўтар даследаванняў у галіне гісторыі, тэорыі і метадыкі музейнай справы ў Беларусі, музейнай інфарматыкі – 55 гадоў з дня нараджэння.

27 – Казакоў Юрый Іванавіч (1940, Расія – 2009), архітэктар, аўтар помнікаў М. Багдановічу, С. Буднаму, партызанам і воінам Чырвонай Арміі, ахвярам фашызму – 75 гадоў з дня нараджэння.

27 – Кійко Рыгор Іванавіч (1955, Украіна), мастак дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва – 60 гадоў з дня нараджэння.

27 – Шклоўскі раённы гісторыка-краязнаўчы музей (Шклоў; 1990) – 25 гадоў з часу заснавання (адкрыты 01.09.2007).

28 – Галаўчынер Віктар Якаўлевіч (1905, Мінск – 1961), рэжысёр, драматург, народны артыст Беларусі і Літвы – 110 гадоў з дня нараджэння.

28 – Платонаў Сяргей Фёдаравіч (1860, Украіна – 1933), расійскі вучоны-гісторык, даследчык гісторыі Беларусі, акадэмік АН СССР – 155 гадоў з дня нараджэння.

29 – Купрыяненка Васіль Аляксеевіч (1950, Магілёў), музыкант, кампазітар, збіральнік і выканаўца беларускага музычнага фальклору, заслужаны артыст Беларусі – 65 гадоў з дня нараджэння.

29 – «Ленінскі» (Салігорскі, Жыткавіцкі р-ны; 2000), біялагічны заказнік рэспубліканскага значэння – 15 гадоў з часу стварэння (існаваў да 23.08.2007).

30 – Юрэвіч Лявон Навумавіч (1965, Мінск), вучоны-філолаг, гісторык, літаратуразнаўца, бібліяграф, публіцыст, грамадскі дзеяч беларускага замежжа (ЗША) – 50 гадоў з дня нараджэння.

Ціхі куточак непадалёк Радашковічаў

Фота Уладзіміра Пучынскага

Наш календар

24 чэрвеня споўнілася 115 гадоў з дня нараджэння Кузьмы Чорнага

Кузьма Чорны (сапр. Мікалай Раманоўскі) нарадзіўся 24 чэрвеня 1900 г. у маёнтку Боркі Слуцкага павета (цяпер Капыльскі раён Мінскай вобласці). Вучыўся ў Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі (1916 – 1919). У 1920 – 1922 гг. працаваў у валасным рэўкаме, у Слуцкім павятовым ваенкамаце, настаўнічаў. У 1923 г. паступіў у Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт на літаратурна-лінгвістычнае аддзяленне педагагічнага факультэта, скончыў два курсы. У 1924 – 1928 гг. працаваў у газеце «Беларуская вёска». Сябра літаратурнага аб'яднання «Маладняк» (з 1923), старшыня «Узвышша» (1926 – 1931). У 1932 – 1937 гг. – галоўны літкансультант у кабінете маладога аўтара пры СП БССР. 14 кастрычніка 1938 г. быў арыштаваны. Каля 8 месяцаў адседзеў у мінскай турме, а затым быў вызвалены. У гады Вялікай Айчыннай вайны жыў у Маскве, працаваў у газеце-плакаце «Раздавім фашысцкую гадзіну» (1941 – 1944), часопісе «Беларусь». Вярнуўся ў Мінск. Сябра СП СССР з 1934 г.

Узнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі і партызанскім медалём. Памёр 22 лістапада 1944 г.

У друку пачаў выступаць з 1921 г. Аўтар зборнікаў «Апавяданні» (1925), «Срэбра жыцця» (1925), «Па дарозе» (1926), «Пачуцці» (1926), «Хвоі гавораць» (1926), «Вераснёвыя ночы» (1929), «Нянавіць» (1930), «Буры» (1930), «Два апавяданні» (1932), «Брыгадзіравы апавяданні» (1932), «Выбраныя апавяданні» (1932), «Як дзядзька Тамаш напалохаў ваўкоў» (1941, апавяданні для дзяцей), «Вялікае сэрца» (1945), аповесцяў «Лявон Бушмар» (1930), «Вясна» (1931), «Люба Лубянская» (1937), «Насцечка» (1941, 1987), кніжак апавяданняў і аповесцяў «Вераснёвыя ночы» (1984) і «Матчына блага-славенне» (1984), раманаў «Зямля» (1928), «Бацькаўшчына» (1932), «Трэцяе пакаленне» (1935, 1981), кніжкі фельетонаў «Кат у белай манішцы» (1942), нарыса «Герой Савецкага Саюза Ціхан Піменавіч Бумажкоў» (1943). Гумарыстычныя творы сабраныя ў збор-

ніку «Вяселле ў Скіп'ёўскім Пераброддзі» (1971). Выдадзеныя Выбраныя творы (1934, 1947).

Случчына вядомая найперш сваімі паясамі. Апрача іх быў распаўсюджаны выраб сурвэтак. Прапануем чытачам урываць з артыкула Кузьмы Чорнага «Слуцкія сурвэты»:

Сурвэтнае майстэрства перадавалася з пакалення ў пакаленне. Выпрацаваліся спосабы вырабу, формы варштатаў, дасэнні і памеры сурвэта. Сурвэты ткаліся шырокія, на ўсю шырыню вялікага стала. Варштат меў дванаццаць панажоў (ці, як там казалі, «падножак») і дванаццаць нітоў. Кожны ніт складаецца з дзвюх самастойных палавін – нітоў. Дасэнні рэзка дзяліліся на два самастойныя гатункі – «просты» і «павучковы». Кожны з гэтых дасэнняў меў дваццаць чатыры «паддасэнні». «Просты» дасэннь меў у сваёй аснове народны арнамент, складзены з квадратаў. «Павучковы» дасэннь з'явіўся на аснове народнага арнамента не квадратавага, а з крывых ліній. Гэта ўжо былі формы кветак, лісткаў, цэлых раслін. Першапачатковай жа асновай гэтых дасэнняў быў рысунак круглай кветкі, ад якое разыходзіліся карэні навокал. Гэта нагадвала форму павука з растапыранымі лапамі. Адсюль і назва – «павучковы» дасэннь. За адзін пастаў на варштаце выраблялася звыш сарака сурвэта. На просты дасэннь і на павучковы ніткі ўкідаліся ў ніты па спецыяльных рысунках, у якіх мог разабрацца і якія рабіў самы спрактыкаваны майстар. Бёрды вырабляліся з чароту. У сувязі з гэтым на Случчыне аж да самай рэвалюцыі, калі ткачы атрымалі надзелы зямлі, былі берднікі, варштатнікі і майстры вязаць ніты. На Случчыне сялася многа льну. Сурвэты ткаліся з шэрых суравых нітак. Або аснова клалася шэрая, а ўток з белых нітак або з белай крамнай бавоўны. Але, паводле спецыяльных жаданняў заказчыка, сурвэты рабіліся любых колераў і рознакаляровыя. Варштат быў даволі складаны і часткова механізаваны. Ён складаўся з мноства дробных дэталей, драўляных і жалезных. Кожная дэталё мела сваю назву – шаўграт, шпаруты, чапёлкі, пругі... Былі шліхтэвальныя шчоткі: мачулкі, якімі змочвалася пража, і шліхты, якімі пража націралася.

Дзе вярта пабываць

З думкаю пра Янку Купалу

Канец чэрвеня – традыцыйнае святкаванне Купалля, а таксама – ушанаванне памяці аднаго з класікаў беларускай і сусветнай літаратуры. Прапануем яшчэ раз згадаць беларускага генія.

Сёлета Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы запрашае на традыцыйныя ўрачыстасці ў сталіцы і на радзіме Песняра.

Пачнуцца мерапрыемствы **28 чэрвеня** Святой імшой у Мінскім кафедральным касцёле Найсвяцейшай Панны Марыі (пачатак а 13-й гадзіне).

29 чэрвеня на Вайсковых могілках у Мінску а 16-й гадзіне пачнуцца Жальбіны.

5 ліпеня мерапрыемствы перамясцяцца ў Купалаўскі мемарыяльны запаведнік «Вязынка», дзе з 12-й гадзіны адбудзецца традыцыйнае свята паэзіі, песні і народных рамёстваў «З адною думкаю аб шчасці Беларусі...».

Закончацца Купалаўскія дні **7 ліпеня** традыцыйным музычна-літаратурным зваротам да творчасці Янкі Купалы «Палымянае слова Паэта» і ўскладаннем кветак да помніка Песняра (пачатак аб 11-й гадзіне ў сталічным парку імя Янкі Купалы).

Паводле інфармацыі арганізатараў

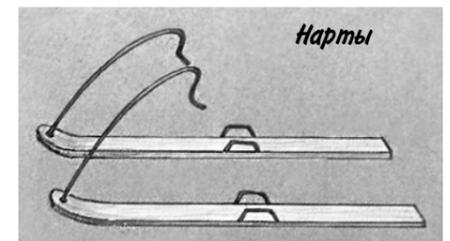
Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

НАРОДНЫЯ СТУДЫІ ВІЯЎ-ЛЕНЧАГА І ДЭКАРАТЫЎНА-ПРЫКЛАДНОГА МАСТАЦТВА – форма развіцця аматарскай творчасці ў галіне жывапісу, графікі, скульптуры і дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва ў часы СССР. Званне надавалася студыям са стабільным складам удзельнікаў, працы якіх мелі высокі ідэйна-мастацкі ўзровень і рэгулярна экспанаваліся на ўсесаюзных, рэспубліканскіх і абласных мастацкіх выстаўках. У БССР існавалі з 1973 г. пры палацах і дамах культуры, клубах, палацах і дамах піянераў і школьнікаў, шко-

лах і інш. пад кіраўніцтвам спецыялістаў-педагогаў з мастацкай адукацыяй. Парадак працы вызначала Палажэнне пра народныя самадзейныя калектывы. Творчую і метадычную дапамогу аказвалі навукова-метадычныя цэнтры народнай творчасці і культурна-асветнай працы і міжсаюзныя дамы самадзейнай творчасці, Саюз мастакоў БССР. Вялася навучальная праца па пытаннях практыкі, тэорыі і гісторыі выяўленчага мастацтва. Найлепшыя творы студыйцаў экспанаваліся на міжнародных выстаўках самадзейнага выяўленчага і дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва.

НАРТЫ – прыстасаванні ў форме шырокіх лыжаў, якія прымацоўваліся да абутку для пераходу праз балота, а таксама для хадзьбы з коўзаннем па снезе.

НАРТЭКС (познагрэч. nārthēx), прытвор – уваходнае памяшканне ў прырэдняй частцы хрысціянскага храма, прызначанае для асобаў, якія не маюць права ўваходзіць у галоўнае царкоўнае памяшканне. Сустрэкаецца дваіны нартэкс – знешні (эксанартэкс) і ўнутраны. У культывых збудаваннях на тэрыторыі Беларусі называецца бабінцам.